

TRENDBUREAU OVERIJSEL

VERSLAG CONGRES BINNENSTEDEN 2013

‘De overheid moet burgerinitiatieven de ruimte geven’ Eigenlijk had niemand zin het woord te gebruiken, maar het draaide op de conferentie ‘Binnenstad in beweging’ in Almelo toch om de participatiesamenleving. De overheid trekt zich terug en de burgers moeten meer zelf gaan doen. Hoe moet de onderlinge verhouding nu worden? Wat is de beste manier om samen de problemen in de binnensteden op te lossen?

Prof.Dr. Wolter Lemstra, voorzitter van de programmaraad van het Trendbureau Overijssel, schetste bij de opening het probleem van de Overijsselse binnensteden: de detailhandel loopt terug door de vergrijzing en door de opkomst van de webshops. Er dreigt leegstand. Volgens Lemstra moeten stadsbesturen nadenken over een ander type binnenstad en zich daarbij onderscheidend gaan profileren. Bert Halink, directeur van de Ter Steege Groep, illustreerde aan de hand van de geschiedenis van het Indië Complex, waar de bijeenkomst plaatsvond, meteen al hoe particulier initiatief tot vernieuwing kan leiden. Het Indië Complex is gehuisvest in de voormalige Ten Cate fabriek. Sinds 2001 zijn in de voormalige fabriek vele kleinschalige burgerinitiatieven opgebloeid. Er zitten kunstenaars en kleine bedrijven, en er worden feesten en vele andere activiteiten georganiseerd. Zo vormen ze een aanvulling op de bedrijvigheid in de Almelose binnenstad.

Na jarenlange ervaring als wethouder in Den Haag en Almere maakte PvdA-senator Adri Duivesteijn tijdens de conferentie de balans op. Volgens Duivesteijn vormt de planningscultuur een blokkade voor de oplossing van de crisis. Ons land heeft door zijn waterrijke aard van oudsher de neiging veel centraal te regelen. Na de Tweede Wereldoorlog kwam daarbij dat de enorme groei van de welvaart en de uitbreiding van de steden een sterke leiding bijna onvermijdelijk maakten. Ook werden de eerste projectontwikkelaars actief. De burgers speelden in de ruimtelijke ordening van de steden geen rol, zeker in de Randstad hadden zij nauwelijks de mogelijkheid zelf te bouwen. Juist door die geïnstitutionaliseerde aanpak is de crisis moeilijk op te lossen, meent Duivesteijn. De uitdaging is nu om te zoeken naar nieuwe werkvormen en partners. Hij pleit voor een faciliterende overheid die burgers meer zelf laat doen. In Almere bijvoorbeeld hebben de burgers meer vrijheid gekregen zelf te bouwen, vooral in het Homeruskwartier. Dat leidde tot cataloguswoningen, maar ook tot unieke huizen. Er zijn inmiddels 500 woningen gereed. Ze zijn gebouwd voor een redelijke prijs en zonder subsidie. Volgens Duivesteijn willen burgers best zelf bouwen en kunnen ze dat ook, maar remmen de geïnstitutionaliseerde partijen alles af. De overheid zou wat hem betreft de kaders moeten schetsen en zo nodig moeten interveniëren – hij wil geen strikt liberaal pleidooi houden - maar mensen ook de kans moeten geven zelf te handelen. Een voorbeeld van een nieuwe aanpak is Almere Oosterwold, waar burgers alleen of in groepen kavels van ieder gewenst formaat of vorm kunnen kopen. Ze mogen daarop bouwen wat ze willen. Zo kan dat deel van de stad gepland organisch groeien.

Projectontwikkelaar Rudy Stroink verwacht een decenniadurende stilstand en krimp. Het uiterlijk van Nederland blijft volgens hem nog lang zoals het nu is. Voorlopig zijn er geen wegen of andere grootschalige projecten nodig. De overheid heeft minder geld en minder speelruimte. Wat Stroink betreft valt dat ook niet te betreuren: de overheid plande veel te veel. Het is nu zoeken naar een nieuw evenwicht. De stedelijke overheid zal moeten samenwerken met private partijen. Veel voorzieningen zullen op afstand komen. Niet iedere stad kan meer een eigen HEMA of ziekenhuis hebben. Dorpen worden echte woondorpen, de scholen zullen eruit verdwijnen, internet neemt publieke functies over. Stroink adviseert

de Overijsselse steden een specialisatie te kiezen, toe te zien op de kwaliteit van de woonomgeving en op de integratie van wonen en werken. Ook hyperconnectivity, een goede kwaliteit van de digitale verbindingen, is belangrijk.

De Almeloze VVD-wethouder Gerrit van Woudenberg mocht op Duivesteijn en Stroink reageren. Hij deelt de analyse dat de planningscultuur ten einde is en dat de overheid een meer faciliterende rol moet gaan spelen. En de krimp maakt hij in Almelo zelf mee. Bij de ontwikkeling van de binnenstad werd tien jaar geleden nog uitgegaan van een gebied van 300.000 m², dat is inmiddels bijgesteld naar 30.000 m². De overheid moet onvermijdelijk terug naar haar kerntaak: faciliteren. Om de binnenstad te verfraaien heeft de gemeente Almelo besloten het Overijsselse Kanaal door te trekken naar de binnenstad, zodat het water weer een centrale rol krijgt. De directeur van het Trendbureau, Hans Peter Benschop, presenteerde de belangrijkste conclusies van het rapport Toekomstverkenning Binnensteden Overijssel. Hij wees erop dat diversiteit en cultuur belangrijk zijn voor steden. Bij de ontwikkeling van hun plannen kunnen steden kijken naar het verleden en naar hun eigen sterke punten.

Workshops

Tijdens twaalf workshops konden de deelnemers inspirerende ideeën opdoen voor hun stad.

Een van die workshops werd gegeven door Mieke Conijn, directeur van het Kunstenlab uit Deventer. Het Kunstenlab is een culturele projectorganisatie die kunst en kunstenaars aan maatschappelijke vraagstukken verbindt. Conijn wees erop dat de dynamiek van binnensteden niet alleen wordt bepaald door het winkelaanbod, maar ook door kunst en cultuur. Steden kunnen kunst en cultuur inzetten om waarde toe te voegen. Bijvoorbeeld door window dressing, kunstenaars gebruiken winkelruimtes dan als atelier of expositieruimte. Maar ook door de hele stad als podium te gebruiken voor culturele activiteiten. Zo kunnen steden hun identiteit versterken. Arnhem doet dat volgens haar slim met het modekwartier Klarendal, waar tientallen winkels op modegebied de lokale economie versterken. Cultuur is waardevol als voorziening voor de bewoners, maar ook als vorm van citymarketing. Enkele deelnemers wezen erop dat het lastig is winkelpanden in te zetten voor culturele doeleinden zolang veel eigenaren de prijs van hun panden niet willen of kunnen afwaarderen. Volgens Conijn moet hier een oplossing voor worden gevonden, ook omdat na de crisis in lang niet alle leegstaande panden winkels zullen terugkomen. Een deelnemer legde uit dat het mogelijk is een gebruikersovereenkomst met een kunstenaar af te sluiten, die is makkelijker te beëindigen dan een huurcontract. Conijn vindt het jammer dat er zo weinig visie is op cultuur en dat er vaak zo strak wordt vastgehouden aan regels, overall is een vergunning voor nodig. Ze pleit ervoor om dan maar af en toe eigenwijs te zijn.

Edwin Verdurmen, directeur van architectuurcentrum CASA en medeoprichter van het Departement Tijdelijke Ordening in Arnhem, legde tijdens zijn workshop uit hoe hij via projecten mee werkt aan stedelijke vernieuwing in Arnhem. Hij is betrokken bij de verbetering van de Rijnboog, het gebied tussen de Rijn, het station en de binnenstad. Verdurmen werkte mee aan plannen om de straten te vergroenen. Verdurmen adviseert bij dit soort projecten altijd naar de bewoners te luisteren. Zonder draagvlak heeft het volgens hem geen zin. Hij raadt ook aan bewoners te betrekken bij het onderhoud van hun buurt. Die benadering leidde onder meer tot een metamorfose op de hoek van de Kortestraat met Kleine Oord. Door de crisis was daar een bouwproject tijdelijk afgelast, wat leidde tot een gapend gat midden in de wijk. Samen met de buurt en de gemeente werd de plek omgetoverd in een heideveld. Dit Bartokpark trok de aandacht van kunstenaar Florentijn Hofman, die de opdracht had gekregen een feestelijk beeld te maken ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Burgers' Zoo. Hofman vond het park de ideale plaats om zijn gigantische aardvarken te plaatsen. Onder veel belangstelling ligt het aardvarken van 30

meter lang daar nu tussen de hei. Zo leidde een lokaal initiatief tot een culturele sensatie en landelijke publiciteit.

Reacties van deelnemers aan de conferentie:

Gerry Stegeman, docent bestuursrecht en ruimte aan Saxion: 'Voor het onderwijs is dit een interessante conferentie. Vroeger ging planologie uit van vaststaande regels, nu is iedereen zoekende. We moeten samen de beste weg vinden.'

Kjell-Erik Bugge, lector bij het kenniscentrum van Saxion: 'Ik heb studenten meegenomen, zodat zij kunnen leren van deze verhalen. Ik doe onderzoek voor overheden en merk dat we op het goede spoor zitten. Ons onderzoek is actueel.'

Gerja Rozendaal van de gemeente Twenterand: 'Goed dat er aandacht is voor een meer faciliterende rol van de gemeente. Zelf ben ik ook bezig organisaties met elkaar in contact te brengen.'

Marjan Weekhout van Kennispark Twente: 'De toespraken bieden aanknopingspunten voor gebiedsontwikkeling. We moeten bedrijven meer ruimte bieden en meer uitgaan van organische groei. Niet alleen gemeenten moeten zich profileren, maar ook bedrijventerreinen. Zij moeten uitgaan van hun oorsprong. Verwante bedrijven kunnen meer gaan samenwerken.'

Organisatie

Binnenstad in Beweging wordt georganiseerd door het Trendbureau Overijssel in samenwerking met het Kennisinstituut Stedelijke Samenleving.